

Una veritat a mitges

Esther Gil

Estudiant de ciències biomèdiques de la Universitat de Barcelona

Un dels trets d'identitat més importants de la comunitat científica és i ha estat sempre la capacitat de plantejar-se el perquè de tot. És una particularitat que, si bé pot enutjar les ments menys curioses, també porta al plantejament d'hipòtesis que poden arribar a esdevenir teories acceptades amb el suport empíric requerit. Quan algú em pregunta què fem els científics agafo aire i contesto: «generar coneixement». Omplim llibres i obrim portes a noves possibilitats potser, fins al moment present, inaudites. O aquesta és la teoria.

La realitat és que el frau científic és a l'ordre del dia. Il·lustrant aquest fet trobem casos com el de l'alemany Diederik Stapel, anteriorment considerat un psicòleg brillant, amb publicacions molt destacables i bona reputació dins del seu camp. Els seus resultats havien estat lloats per professors de la seva universitat amb les paraules: «massa bons per ser reals». Res més lluny de la veritat. Al 2011 es va descobrir que Stapel havia inventat les dades d'almenys trenta dels seus articles publicats.

Un altre cas molt destacable és el del sudcoreà Hwang Woo-suk, amb les seves falses línies de cèl·lules embrionàries clonades. El seu treball hagués suposat un avenç molt gran en el món dels trasplantaments, ja que hagués solucionat el problema del rebuig. Woo-suk va publicar dos articles en aquesta línia de recerca a la revista *Science* (2004 i 2005) i a finals de 2005 es va descobrir que s'havien basat en resultats falsos. No ha estat fins al març d'aquest any 2013 que científics dels EUA han pogut arribar als resultats de Woo-suk, aquest cop verídics, utilitzant la mateixa tècnica ja emprada l'any 1996 per a la clonació de l'ovella Dolly.

No cal dir que cada frau que es descobreix suposa un dany per a la comunitat científica per tot un seguit de raons:

Per començar, tota investigació científica disposa d'un fons (*background*), és a dir, parteix de dades extretes d'estudis anteriors. Per tant, una de les bases del treball científic ha de ser la confiança en els resultats dels altres treballs. Actualment topem amb un escepticisme general, perquè sembla que no sigui fiable cap resultat, i això ocasiona que el ritme dels projectes experimenti un alentiment.

D'altra banda, la ciència és una branca amb la qual estan familiaritzats pocs sectors i que resulta ambigua per als no iniciats, de manera que molta gent no pot fer més que un acte de fe quan sent a parlar de les noves troballes i es deixa portar per l'enfocament més simplista que ofereixen els articles de divulgació. Però, si no hi ha

confiança dins del mateix món científic, com hem d'esperar que n'hi hagi en la resta de la societat?

No obstant això, possiblement, el més greu dels problemes es produeix quan els resultats fraudulents no són detectats i es continua investigant sobre la base d'aquests resultats, en especial si la investigació té una aplicació directa. Fins a on serem capaços d'arribar? Seran en va, doncs, les promeses de futures cures de malalties com l'Alzheimer o de fabricació de fàrmacs amb un principi actiu ineficaç?

Per poder encarar el problema el primer que ens hauríem de plantejar és el per què del frau... Probablement, en la major part dels casos, el que empeny l'investigador a cometre frau és el que espera el món científic de nosaltres i, especialment, l'entitat que finança la investigació. Evidentment, el problema que més condiciona aquest comportament són els terminis estipulats per dur a terme la recerca, però encara podem anar més enllà. Hem de tenir en compte que la ciència no para d'avançar i que, tal com fa notar Lewis Carroll, cal córrer per continuar al mateix lloc. Aquesta necessitat d'avançar al mateix pas que la resta fa que, davant d'uns resultats inesperats o no concloents, la idea de modificar-los, lleugerament o no, sigui temptadora. Un cop vençuda la barrera de la primera vegada, les següents resulten més senzilles.

A aquesta pressió social i professional moltes vegades s'hi afegixen interessos d'àmbit individual com el de tenir una certa reputació o un prestigi dins del món científic.

No resulta fàcil prendre mesures per fer front a aquesta situació. Per començar, a les empreses en les quals es duen a terme les irregularitats no els interessa que això surti a la llum. Als EUA, per exemple, hi ha l'Office of Research Integrity (ORI), que investiga les males conductes dins dels projectes finançats pels National Institutes of Health (NIH). Però ni tan sols amb l'actuació d'organismes especialitzats podem esperar que es destapin tots els fraus, i més tenint en compte que l'ORI no pot iniciar cap investigació sinó que qui ho ha de fer ha de ser la institució afectada.

A més, encara que la irregularitat s'arribi a detectar, si l'article ja ha estat publicat, es pot donar el cas que s'hagi pres com a base per a noves investigacions, fet que haurà contribuït a l'expansió d'aquest coneixement fraudulent i a l'endarreriment dels avenços en l'àrea d'estudi.

Un altre nivell des del qual es pot abordar el problema és la intervenció d'una instància que aprovés els articles que han de ser publicats.. Potser una anàlisi més rigorosa o més estricta exclouria de les publicacions una part important d'articles amb dades fraudulentes, tot i que no es pot assegurar que n'hi hagués algun que li pogués passar per alt al filtre.

Així doncs, sembla que la solució no radica només a tapar el forat. D'aquesta manera ens anem apropant a l'arrel del problema.

En primer lloc, caldria abandonar la idea que, en recerca, tots els resultats negatius són dolents. Sembla que quan quelcom no surt com un espera, tot l'esforç i el treball realitzats estan abocats a caure en l'oblit. Si bé és obvi que dels resultats negatius no se'n pot treure una aplicació directa, no deixen d'esdevenir una font de coneixement vàlida i valuosa: ens indiquen què no hem de fer. Tanmateix, no comptem amb cap plataforma de difusió que els faci un lloc. Potser seria una bona idea crear-ne una sense ànim de lucre que ens permetés familiaritzar-nos amb els resultats i aconseguir-ne l'acceptació.

D'altra banda, sorprèn constatar que, tot i que de les universitats en surten professionals formats per investigar, aquests no són conscients de la importància del marc jurídic i social en què estan immersos i en què es mouen, moltes vegades per inèrcia, i no es plantegen ni el significat de la matèria a què estan dedicant els seus esforços ni com pot influir en la societat el nou coneixement que aporten en el seu camp.

Actualment, en relació amb les fornades d'especialistes en biomedicina, biotecnologia, bioquímica, al cap i a la fi, biòlegs, ens trobem que alguns, en caure en el frau, deixen de dedicar la seva vida professional al *logos*. I posen en perill i dificulten l'assoliment d'aquest coneixement que hauria de ser la seva meta com a científics.

És responsabilitat de l'Estat formar no només professionals capaços de saber-se moure en el laboratori i de saber fer dissenys experimentals sinó també persones conscients de la importància de la seva professió, compromeses i responsables. Aquesta manca de visió es solucionaria amb unes nocions d'ètica i de dret. En un primer moment es podrien oferir 6 crèdits com a optativa als plans d'estudi dels graus de ciències experimentals, amb la possibilitat de deixar el terreny obert a modificacions d'aquesta classificació.

No cal dir que, per sort, el frau no és quelcom estès a tota la comunitat científica. Precisament, aquest col·lectiu es caracteritza pel seu rigor i la seva fiabilitat. Seria una llàstima que, per culpa d'aquests tipus d'escàndols, perdés la credibilitat que tant de temps li ha costat d'aconseguir. És l'hora de fer sortir el petit Galileu que portem dins.